

RAHMÂN

﴿ ٥٥ ﴾ سُورَةُ الرَّحْمَنِ

Errahmân sûresi mekkîdir. Beyhekînin Hazreti Ali kerremallahü vecheh ve radiyallahü anhten merfuan tahric eylediği bir hadîste buna «Arusül Kur'ân» namı dahi verilmiştir.

Âyetleri - Kûfi ve Şamîde yetmiş sekiz, Hicazîde yetmiş yedi, Basrîde yetmiş altıdır. «الرَّحْمٰنُ»

evvelki «

﴿ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴾ . ﴿ لِلْاِنَامِ ﴾ . ﴿ شَوَاطِئِ مِنْ نَارٍ ﴾ .
﴿ الْمُجْرِمُونَ ﴾ » muhtelefünfih noktalarıdır.

Kelimeleri - Üç yüz elli bir.

Harfleri - Bin üç yüz otuz altı.

Fasılası - ﴿نرم﴾ harfleridir.

Sebebi nüzulü - Ebu Hayyanın Bahrinde Mukatilden nakline göre, «

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ» nazil olduğu zaman; biz, rahmanı tanımıyoruz «

«الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ» nâzil oldu. Bir de «

«سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ بِشَرِّ» dedikleri zaman Allah Tealâ onları tekzib ederek «

«الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ» buyurdu denilmiştir.

Evvelki sûre «عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ» diye hitam bulmuştu. Bu sûre onu bir beyan gibi «

«الرَّحْمَنُ» diye başlıyor ve sıfatı rahmetten neş'et eden âlâi ilâhiyyeyi ta'dad ediyor. Orada «

«بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ» buyurulmuş, sonra da mücrimlerin

Sekardeki halleri, müttekilerin de Cennat ü neherdeki halleri icmal edilmiş idi, burada o icmal o tertib üzere

tafsil olunacak saatin acılığı, sonra «يَعْرِفُ الْمَجْرُمُونَ بِسِيمِيهِمْ» diye mücrimlerin hali,

sonra da «وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ» diye

takvanın tefsiriyle beraber Cennetin ve ehli Cennetin evsafı beyan olunacaktır.

Evvelki sûrede geçmiş ümmetlerden Peygamberleri tezkib edenlerin başlarına inen türlü azâbları

sayarken herbirinin arkasından « وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ »

âyetiyle va'z-u tezkîr için bir terci' yapılmıştı. Bu sûrede de bütün insanlara dinî, dünyevî, enfusî, Âfakî türlü

ni'metler tezkîr olunarak her birinin arkasından vecîbei şükrün ihlâline karşı «

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ » tevbihi ile öyle lâtf terci'ler yapılmıştır ki «Âlâ» nın meddi

gibi letafetine doyulmaz. İtkanda tekrarı bir kaç kısma taksim etmiştir. Bunlardan birisi, demiş: müteallakının

teaddüdünden dolayı tekerrür edendir ki ikinci, birincinin teallûk ettiğinden başkasına müteallık olur, sonra

bu kısma terdid tesmiye olunduğunu söylemiş « فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ » kavlini bu

kabîlden saymıştır. Çünkü bu, otuz bir yerde tekerrür ettiği halde her biri makabline müteallık bir

hususiyetle mümtazdır. اهـ . Biz bu kabîl tekrarlara ebedî istilâhatımızda terci' namını vermişizdir.

Zemahşerî der ki: Allah azze ve a'lâ, âlâsını, niami vâlâsını ta'dad buyurdu, envai âlâ ve esnafı

na'masından da ilk evvel ayağı en ileride olanı takdim buyurdu ki o, din ni'metidir. Din ni'metleri içinden de evvelâ mertebesi en yüksek olanı takdim buyurdu ki o da Kur'âni in'amı, tenzil ve ta'limidir. Çünkü Kur'ân vahyî ilâhînin rütbece en büyüğü, menzilece en yükseği, dinin ebvabında te'siri itibariyle en güzeldir. O bütün kütübi semaviyyenin evci, mısradaki, mi'yarıdır. İnsanı yaratışının zikrini onun zikrinden sonraya bıraktı ve onu ona vely ettirdi ki onu yaratışı mahza din ve ilim dolayısıyla olduğu bilinmek için. Çünkü maksad ilmen mukaddemdir. Sonra da insanın insanlığını temeyyüz ettiren ve zamirindekini güzel bir surette izhar ve tebliğ demek olan beyan, ya'ni ilm-ü ta'limin en büyük esbabından biri olan lisan ni'metini zikretti. Şöyle ki:

Sh:»4660

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ الرَّحْمٰنُ ﴿٢﴾ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٤﴾
عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٥﴾ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٦﴾ وَالنَّجْمُ
وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٧﴾ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٨﴾
اَلَّا تَطْغَوْا فِی الْمِيزَانِ ﴿٩﴾ وَاَقِیْمُوا الْوِزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا

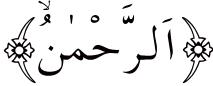
تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿١٠﴾ وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ﴿١١﴾ فِيهَا
فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ﴿١٢﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ
وَالرِّيحَانُ ﴿١٣﴾ فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ ﴿١٤﴾ خَلَقَ
الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٥﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ
مِنْ نَارٍ ﴿١٦﴾ فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ ﴿١٧﴾ رَبُّ
الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٨﴾ فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ
﴿١٩﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿٢٠﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ
﴿٢١﴾ فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ ﴿٢٢﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا
اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٣﴾ فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ ﴿٢٤﴾

Sh:»4661

﴿٢٤﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٥﴾
فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ ﴿٢٦﴾

Meali Şerif

Rahmân 1 Öğretti Kur'anı 2 Yarattı insanı 3 Belletti ona o güzel beyânı 4 Güneş ve Ay hisablı 5 Çemen,
ağaç secdedan 6 Bak şu güzel semaya verdi ona irtifa' vazeyledip mizânı 7 Ki taşmayın mizanda 8 Ve
doğru tutun adaletle tartıyı da aksatmayın mizanı 9 Arza da bir tavazu' verdi berayı enam 10 Onda bir
meyva, ve ekmamiyle duran nahli benam 11 Ve o çimli dâneler ve o hoşbu' reyhan 12 Şimdi rabbinizin
hangi eltafına dersiniz yalan? 13 Fağfur gibi bir salsâlden insanı yarattı 14 Bir maric ateşten de o canı
yarattı 15 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 16 Hem iki Meşrikin rabbi hem iki Mağribin rabbi
17 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 18 Salmış iki deryayı demâdem çatışırılar 19 Beyinlerinde
bir berzah bagyeylemezler bir ân 20 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 21 Çıkar onlardan inci
ile mercan 22 Şimdi rabinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 23 Hem onun denizde akıp giden o münşeâti
alemnişan 24 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 25

1. Rahmân, ol rahmân - Fatîhada bismelenin tefsirinde bu ismi şerîf hakkında

iyzahat geçti, ya'ni rahmet ve in'amı namütenahî kaynaşıp duran ve ondan dolayı bir ismi de Rahman olan

Allah Tealâ. **الرَّحْمَنُ** , 'rabca zahir olan mübteda, maba'di haber görünür. Lâkin müstakıl bir âyet

olduğuna nazaran mukadder bir mübtedanın haberi olarak şöyle bir cümle teşkil eder. Allah Rahmandır,

yahud **هُوَ الرَّحْمَنُ** , o muktedir melîk Rahmandır. Rahmetiyle o rahman, 2.

﴿عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ ta'lim etti Kur'anı - ilimden,

Sh:»4662

öğretmek ma'nasına ta'lim iki mefule teaddî edeceği cihetle bu ma'naca burada birinci meful hazfedilmiş

ve bu suretle maksad şuna veya buna ta'limi değil, nefsi ta'limi ifade olduğu anlatılmıştır: Gerek Cibriile,

gerek Peygambere, gerek ümmete olan ta'lim kısımlarından hepsine muhtemil olur. Ba'zıları da demişler ki

burada « **عَلَّمَ** » alâmettendir. Kur'anı alâmet kıldı, ya'ni ibret alacak olanlara bir âyet, yâhud nübüvve

bir alâmet ve mu'cize kıldı demektir. Bu surette diğer bir mefulün hazfını gözetmeğe hacet kalmaz ve

evvelki sûrenin başındaki « **انْشَقَّ الْقَمَرُ** » âyeti ile de mütenasib olur. O sûre babi heybetten bir

mu'cize ile, bu Sûre de babi rahmetten bir mu'cize ile başlamış bulunur. Şu halde terceme de öğretti

denilmeyip de ta'lim etti denilirse bu iki veche de işaret mahfuz kalmış olur. Maamafih âlûsî der ki: Kail bin

münasebet de gösterse yine bunun ilim ta'liminden olduğu bilinmek gerektir. Kur'anı ta'limin ma'nasına

gelince Kur'ana ilim ifade etmektir. Fakat yalnız elfazına değil, onunla beraber meanisine dahi şayanı
ehemmiyet bir surette ilim ifade eylemektir ki bu mütefavittir. Ba'zan işaret ve rumuzundan hadisatı
kevniyyeye vukuf derecesine kadar çıkar. İbni Cerîrin ve İbni ebi Hâtimin İbni Mes'uddan tahrirlerine göre
Kur'anda her şeye dair ilim indirilmiş ve her şey beyan edilmiş ise de bizim ilmimiz onun hepsine
yetişemez. İbni Abbas da demiştir ki: Devemin bir ipi gaib olsa her halde Kitabullahda bulurdum. Mürsî
demiş ki: Kur'an, evvelîn ve âhirînin ulumunu cami'dir. Öyle ki onun hakikatini ancak mütekellim olan Allah
Tealâ bilir.» Sonra da « وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ » mısdağınca Allah Tealânın kendine
tahsis buyurduğu müstesna olmak üzere Resûlullah, sonra sâdatı sahabe sonra da onlara varis olan
tabiun ilh...» اه . Ba'zıları ta'limi: Tesavvuri meani için nefsi tenbih diye ta'rif etmişlerdir. اه .

Sh:»4663

Saatın yaklaşmasına karşı rahmeti ilâhiyyeden zuhur eden en büyük ve en mühim ni'metin ta'limi kur'an
ni'meti olduğu bu suretle anlatıldıktan sonra kime ve nasıl ta'lim olunduğunu beyan için de buyuruluyor ki:
O Rahman 3. ﴿ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ﴾ yarattı insanı - ba'zıları burada insandan murad Adem,
ba'zıları da Kur'an karfinesiyle Muhammed Aleyhisselâm demişler ise de hepsine şamil olmak üzere cinsi

insan olması daha zâhirdir. Maamafih Kur'anın ta'limine mahall olan insanı kâmil murad olunması da

melhuzdur. Ya'ni Kur'anı ta'lim etmek üzere insanı yarattı. 4. ﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾ Belletti ona o

beyanı - Ya'ni kendini ve vicdan ve zamirindeki duygu ve idrakât varidatını haricindekilere açık ve güzel

ifade ile anlatmak, ifadei meram etmek ve anlamak demek olan nutuk ve lisan ni'metini ki ilim ve ta'limi

Kur'an ni'meti de bununla husule gelir. Hazreti Adem yaradıldıktan sonra ta'limi esma' sayesinde

Melâikenin bilemediklerini bildi, iremediklerine iridi. Enbiyanın nübüvvete mazher olması, tarafı ilâhîden

tebligat yapabilmeleri, kitablar getirmeleri, ümmetlerin onlardan istifade edebilmeleri hep beyan ilmi, dil

ni'meti sâyesinde olduğu gibi Kur'ana ve Kur'anın tefsir ve tercemesi ni'metine nâiliyyetimiz ve ondan

derecei istifademiz dahi o ni'metten hissamız nisbetindedir. Ebüsssüud der ki: beyanı ta'limden murad,

insanı mücerred kendi beyanına temkinden ibaret değildir, onunla başkasının beyanını anlamaktan

eamdır. Çünkü Kur'anı ta'lim ancak onun üzerine deveran eder. Bu cümleler, ahbarı müteradifedirler,

sonrakilerin atıfsız iradı da ta'dad üslûbunda varid oldukları içindir. Müsnedi ileyhin takdîmi de kasr ifade

eyler. Bundan sonra hayatı beşerin en ziyade alâkadar olduğu ni'metler lâttîf bir surette beyan ile secde ve

şükre da'vet için buyuruluyor ki 5. ﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ Güneş ve Ay

hisab

Sh:»4664

ile dir. - Hisab ile cereyan ederler. Binaenaleyh insanlar hesabı iyi bellemeli ve bir hesap gününün geleceğini bilip ona göre hisaba hâzır olmalıdır.

HÜSBAN, «ha» nın zammiyle hesab ma'nasına ve hesabın cem'i hisablar ma'nasına gelir. Bir de

değirmen taşının mihverine hüsbanürreha denilir. 6. ﴿وَالنَّجْمِ﴾ ve necim - ya'ni Arzdan zuhur

edip de sakı olmiyan nebat, çemen ﴿وَالشَّجَرِ﴾ ve şecer - sakı olan nebat, ağaç

﴿يَسْجُدَانِ﴾ secde ederler - Allah Tealânın iradelerine tab'an inkiyad ederler, kanunları

karşısında elâstikiyyetle istediği vaz'iyeti alırlar. O halde insanlar da tav'an Allahın emirlerine inkiyad

ederek ni'metlerine şükr için secdeyi bilmelidirler. 7. ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا﴾ hem Semaya bak

ona irtifa' verdi - bu terkibe nahivde «اضْمَارٌ عَلَى شَرِيْطَةِ التَّفْسِيْرِ» ta'bir edilir. Bir

mefulün fi'lini evvelâ hazfedip sonra zamiriyle meşgul olarak tefsir eylemektir. Şu halde kelâm «

﴿وَرَفَعَ السَّمَاءَ رَفَعَهَا﴾ takdirindedir. Bunun faidesi evvel'emirde mefule nazari dikkati

celbetmek, sonra da fi'lin ma'ûmiyyetini beyan ile sureti mahsusada ihtar eylemektir. Semadan murad,

bütün ecramıyla üzerimizde yükselen muhiti âlemdir. Onun refi, ya'ni irtifa' verilip yükseltilmesi de yüksek

olarak ibda' ve inşa olunmasıdır. Yükseklikten murad da zâhir olan hissî ve surî irtifa'dır. Umumi mecaz
tarikiyle hissî ve ma'nevî yüksekliğe şamil bir ma'na murad olunmak da caiz olabilir. Belli ki semanın böyle
rifati onu yükselten Rahmanın sun-u rahmetinin yüksekliğini ve binaenaleyh kendisinin daha âlî, ya'ni cihat
ve mekânın fevkinde bir ululukla yüksek olduğunu gösterir. Evet, o Rahman öyle ulu öyle yüksek ve öyle
secde ve ta'zîme müstehiktir ki gerek maddî ve gerek ma'nevî haysiyetiyle
yüksekliği

Sh:»4665

meşhud olup duran o güzel semaya o yüksekliği o verdi. ﴿وَوَضَعَ الْمِيزَانَ﴾ ve mizanı

vazeyledi - Ya'ni o yüksekliklerin durabilmesi için aşağı ve yukarı muhtelif ve müteaddid sikletler,

mevcudiyetler, hukuklar arasında her şeyin hakkına göre duruşu vaz'ıyyeti demek olan müvazene

kanununu adalet kanununu vazeyledi ki bu kanun olmasa idi Semavat ve Arzın kıyam-ü intizamı olmazdı.

Netekim bir hadîsi şerifte « بِالْعَدْلِ قَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ » buyurulmuştur.

MÎZAN, mîsak gibi hem vezin ma'nasına masdar hem de vezin aleti terazi, ma'nasına ismi alet olabilir.

Ve zin, eşyanın yekdiğerine nisbetle mıkdarı veya mıkdarının tanınmasıdır ki asıl sıklette ma'ruftur. Ve bir mukayese ve muadele ile yapılır. Ve bu mukayesenin yapıldığı âlete de mîzan denilir. Bu suretle ve zin, daima bir muadele, ya'ni bir denkleşme nisbetini ifade ettiğinden adalete ve adaletin mi'yarı olan şeriate de mizan ta'bir olunagelmıştır. Onun için burada mîzan, eşyanın gerek sıklet itibariyle ve gerek sair suretle mıkdarlarının tanınmasına mi'yar olarak herhangi bir alet ma'nasına hamledilebildiği gibi daha şumullü olmak üzere adalet ma'nasına hamledilmiş, şeri'at ile de tefsir edildiği olmuştur. Burada mîzan kelimesi üç kerre zikredilmiş ve sahib Keşşaf bunun tavsiyeyi teşdid ve takviye için bir tekrar olduğunu söylemiş ise de ma'rifeten zikir ve ma'rifeten iade de sâni evvelin aynı olmak ka'idesi küllî olmadığı ve biri biri ardınca tevali eden üç fasılanın aynı ma'nada bir tekrardan ibaret olması pek muvafık olamayacağı cihetle biz bunlardan herbirinin ayrı ayrı bir ma'naya işaret ettiğine kani' bulunuyoruz. Evvelâ « **وَوَضَعَ الْمِيزَانَ** » da mîzan, refi Sema münasebetiyle zâhir olan ma'na bütün eşya arasındaki müvazenei umumiyye kanunudur ki: (pesenteur) yahud (gravitation) denilen cazibei umumiyye veya sıklet kanunu bunun en zâhir tecellisidir. Ma'lûmumuz olan terazi ve kantar, çeki

gibi tartı mıyası olan bütün mızanların esası da budur. Eskiler bunun yalnız Arzda cari olduğunu zannediyorlar idise de ulvî ve süflî bütün ecsam ve ecranda carî bir kanunı umumî olduğu ve İlmi hey'et bakımından ehemmiyeti mahsusası bulunduğu anlaşılmıştır. Bununla beraber muvazenei umumiyye kanunu yalnız mihanikî ve fizikî olan cazibe kanununa hasredilmeyib kimyevî ve ruhî münasebetlere dahi şamil olmak üzere adalet kanunu namiyle daha şumullü olarak tefsir edildiği takdirde faydası daha geniş olacağı derkârdır. Her şey'i eşya arasında lâik ve müste'idd olduğu mevki' ve mertebeye koymak demektir. Kazıy beyzavî bunu her müste'idde müstehakkını, her sahibi hakka hakkını vermek suretiyle umuri âlemin intizam ve istikameti diye tarif etmiştir. Gerek tekvinî ve gerek teşriî adl-ü müvazeneden eammolmuş olur. Şu halde ikinci mızan, masdar yâhud şeriat, üçüncüsü de âhıretteki mızanı a'mal olmak gerektir, Maamafih

diğer l'tibar de mümkündür. Evet, mızanı vazeyledi 8. ﴿أَنْ﴾ ki

﴿لَا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ﴾ mızanda taşmıyasınız - Şeriat ve kanuna tecavüz edib de haddinizi aşmıyasınız, mızansız iş yapmıyasınız, yahud maddî ma'nevî tartıda taşkınlık etmiyesiniz de Allah tealânın emirlerine, hükümlerine itaat ve hukuka riayet edesiniz 9.

﴿وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ﴾ hem vezni: kavil ve fil her hususta tartmak işini adaletle doğru tutun - ya'ni hem eksik tartı kullanmayın hem de tartarken insaf ve adaletle dosdoğru tartın, kendiniz için tartarken bir tarafa, diğeri için tartarken diğeri tarafa ağıdırmayın da hepsinde de terazinin dilini doğru

tutun ﴿وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ﴾ ve mîzanı aksatmayın, eksiltmeyin, teraziyi sui isti'mal

ile âhirette mîzanınıza yazık etmeyin diye mîzanı vazetti ve Semaya irtifa' verdi. O

Rahman

Sh:»4667

10. ﴿لِلْأَنَامِ﴾ Arzı da alta koydu - tevazulu kıldı, aşağıya serdi ﴿وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا﴾

enam için- ENAM, Kamusta halk, yâhud Cin ve İns yâhud yer yüzünde ki mahlûkat demektir. Arzın bu

suretle aşağıya vaz'ı üzerindeki mahlûkatın menfeati hesabınadır. Şöyle ki 11. ﴿فِيهَا فَاكِهَةٌ﴾

onda bir çok fakihe vardır - enamin bahusus insanların intifa' edebilmesi için bir çok fakiheler vardır.

﴿وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ﴾ ve ekmanı olan malûm hurma ağacı vardır. - EKMAN kâfın

kesriyle «kimm» in cem'idirki meyvanın çiçeğinin üzerindeki kabçık, tomurcuk demektir. Yahud kâfın

fethiyle «kemm» örtmek demek olduğu cihetle elyafı, dalları, kabçıkları gibi örten şeyleri demektir ki

birisinde istikbal için feyiz ve menafine birisinde de kurutuşuna işaret edilmiş demek olur. 12.

﴿وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ﴾ ve o çimli daneler - buğday, arpa gibi hububat ki taze çim

yapraklar içinde yetişir ve o yapraklar kuruduğu zaman saman olur ve bu suretle hem kendilerinden intifa'

olunur hem de yapraklarından istifade edilir ﴿وَالرَّيْحَانُ﴾ hem de reyhan - ki şammeyi temizler,

a'sab ve ruha neş'e ve neşat verir. REYHAN, güzel rayıhalı veya revhaniyyetli demek olup bizim de reyhan

dediğimiz nebat gibi koklanan güzel kokulu otların hepsine ıtlak olunur. Bununla beraber İBNİ Abbastan

burada rızık ma'nasına olduğu da nakledilmiştir. Netekim a'râbînin birine nereye? Demişler «

أَطْلُبُ مِنَ رِيحَانِ اللَّهِ» Allahın reyhanından talebediyorum demişki Allahın rızıkından

demek istemiş. Rızıkın rahat bahşetmesi veyâhud ekmek kokusunun bahusus acıkmış olanlar için her

kokudan güzel olması vechi münasebet olmak gerektir. Bu suretle Murad sahib Keşşafın dediği

gibi

Sh:»4668

habbin asfına mukabil lübbü demek olur. Hamze Kisaî ve Halefi aşır kıraetlerinde nasb ile «

وَالْحَبَّ ذَا الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانَ» okunması ise ihtisas üzere fi'lin hazfine binaendir. «

وَأَخْصُ الْحَبَّ» takdiri bizim «وَوَخَّلَقَ الْحَبَّ الْخ» takdir edenler olmuşsa da

zevkimizce daha mülayimdir ki şöyle demek olur: hele o çimli daneler ve o hoşbu reyhan 13.

﴿فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَْا تُكْذِبَانِ﴾ imdi Rabbinizin nı'metlerinin hangisini tekzib

edersiniz? - «Fa», önünü evveline terettüb ettirmek içindir. Âlâ', surei Necimde geçtiği üzere niam ve eltaf

demek olup müfredi **إِلَىٰ . إِلَىٰ . أَلَىٰ وَيَا أَلْوَىٰ** dür. Nİ'METİ TEKZİB, inkâr ile

nankörlük etmektir. Ni'metin ni'met olmasını inkâr veya mün'ime nisbetini inkâr veya her her ikisini inkâr

hususlarına şamil olur. Meselâ Kurân ta'liminin hem bir ni'met olduğunu hem de Allahın bir ni'meti

olduğunu inkâr ederler. Hılkatın, lisanın, Arz-u Semanın, adl-ü mizanın ni'met olduğunu inkâr edenler bile

bulunabiliyor. Meyvaların, yiyeceklerin, kokacakların ni'met olduğunu inkâr etmeseler de munhasıran

Allaha nisbetini sarahaten veya delâleten inkâr edenler de çoktur. Hıtab, aşağıda tasrih olunacağı üzere

İns-ü Cin sekaleynedir ki enamda dahildirler. Rübubiyet unvanının tasrihi de tevbîhte kuvvet ifade etmek

içindir. Ya'ni ey o enamın gizli ve âşîkar iki kısmını teşkil eden İns-ü Cin! Şimdi siz bunları dinledikten sonra

rabbiniz Rahman tealânın şu dinleyip gördüğünüz türlü ni'metlerinden hangi birine yalan deyip de

nankörlük edersiniz! Hiç böyle bir veliyyi ni'mete nankörlük edilirmi? İbni Ömerden ve Cabirden radiyallahü

anhüm rivayet olunmuştur ki Resuli Ekrem sallâllahü aleyhi vesellem eshabına Errahman suresini okudu

sükût ettiler, buyurduki neye ben cinnîlerden sizinkinden daha güzel

cevab işidiyorum, leylei cinde bunu ben cinnîlere okudum « فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكذِّبَانِ

» kavli ilahîsine her geldiğimde «

لَا بِشَيْءٍ مِنْ نِعْمَتِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ فَلَكَ الْحَمْدُ = hayır ni'metlerinden hiç

bir şeyi tekzib etmeyiz ya rabbena hamd, sana» dediler. Bunun için bu Surei celile okunurken

dinliyenlerinizin « فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكذِّبَانِ » dendikçe öyle söylemeleri mendub

denilmiştir. İns-ü Cinden her birinin bilhassa kendi yaradılışlarına müteallık ni'metin şükrü vecibesini iyfa

etmemelerine karşı tevbiha mukaddime yapılmak için her birinin hılkatlerinin mebde' ve münşeiini beyan ile

buyuruluyor ki: 14. ﴿ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴾ fağfur gibi bir

selsâlden insanı yarattı - « من » ibtida içindir. SALSAL, tıngır tıngır ses veren kuru çamur, FEHHAR, eyi

pişkin saksı, ya'ni fağfur gibi çin çin ses verecek kadar kurumuş, hayattan o derece uzak kuru topraktan ki

insanın ilk menşei olan. Arz hareketi Şems karşısında bu derece hayatdan uzak iken Allah tealâ ondan

tavırdan tavra bir sülale istifa ederek insanı yarattı (Bakare, Ali İmran, Hıcr, Mü'minûn Surelerine bak). 15.

﴿ وَخَلَقَ الْجَانَّ ﴾ cänni da yarattı - CANN, nunun teşdidıyla Cin demektir. Mâlih ile milh gibi

ikisi de vasıftır. Veya cin milh gibi ismi cins cann, mâlih gibi ismi sıfattır. Yâhud burada insandan murad

Adem olduğuna göre candan murad da Cinnin babası demektir. Ba'zıları bunu Mücahidden, Cinnin

babasıdır İblis değil diye nakl eylemiştir. Bizim kanaatimizce mebde' l'tibariyle bütün insan cinsi salsalden

yaradılmış olduğundan insandan murad yalnız Adem değil cins olduğu gibi candan murad da cin cinsidir.

Aşağıda da « **انْسٌ وَلَا جَانٌّ** » diye ikisi de cins olarak zikrolunacaktır, surei Hicirde «

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ

cann yâhud cin denilen gizli mahlukları yaratmıştık **﴿مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ﴾** ateşden

bir

Sh:»4670

mâricden - birinci «min» ibtidaiyye ikinci «min» beyaniyye olarak bir mâric ateşten demek olur. Burada

maric iki ma'na ile tefsir olunmuştur. Ba'zıları asıl mefhumu ıztırab ma'nasına merceden olarak ateşten

ibaret bir çalkanan, ya'ni halis ateş, dumansız safi alev demişler ba'zıları da meredin asıl ma'nası ihtilât

olmak itibarile muhtelit dumanlı bir ateş demişlerdir. Surei Hicirde geçen narissemum tabirine muhtelit,

ma'nası daha muvafık gibi görünür. Şu kadarki muhtelit, sade duman karışık demek gibi ibtidaî bir ma'naya

olmayıp semum mefhumuna da mutabık olmak üzere her şey'e nufuz ve ihtilat eden diye ateşin hakikatini

ifade etmiş olsa gerektir. Bundan başka maric müteaddi merceden olmak üzere halledici, ya'ni karıştırıcı

demek de olabilir ki bu da ateşin, ya'ni hararetin eşya üzerindeki kimyevî bir hassasını ifade etmiş olur.

Hasılı demek oluyor ki insan yaratılmazdan evvel Güneşte veya Arzın bidayetinde olduğu gibi çalkalanıp duran muztarib ve müteheyyic bir halde bulunan halis bir ateş veya elektrik halinde olduğu gibi her şeye karışabilen nazif bir ateş veyâhud eşyayı birbirine karıştırmak ihtilât ettirmek hassasını haiz bir ateşten biz insanların gözlerine bermu'tad görünmiyen gizli bir takım hayat kuvvetleri, hayatî unsurlar yaratılmıştır ki

bunlara cann, tesmiye olunur. 16. ﴿فَبَايُ﴾ ilh... 17.

﴿رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ﴾ Hem iki meşrıkın rabbi hem iki mağribin rabbi -

dir o yaratan Rahman. Ya'ni yalnız insan ve cannın mebdeinden halikı olmakla kalmayıp bütün cihatı

vücutun ve hattâ vücudî ve ademî ni'metlerin hepsinin maliki ve bütün meratibi tekemmülün rabbi ve

sahibidir. İki meşrık ve iki mağrib ta'birinde de bir kaç vecih vardır. Birincisi «

﴿الْشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ den anlaşılacağı üzere Şems ve Kameran meşrıkları ve

mağribleri. İkincisi yaz ve kış, günlerin uzayıp kılmasına göre olan

Sh:»4671

meşrık ve mağrib. Bu surette gerçi hergün için ayrı bir meşrık ve mağrib varsa da müntehalarını zikr ile

aralarındakilere de şumulü kastedilmiş demek olur. Netekim bütün Şark-u garb onun denildiği zaman

bütün mabeyinlerle her taraf demek olur. Üçüncüsü, nevi' kasdiyle gerek Şemsin ve gerek sairlerinin maşrıki demek olabilir ki bütün ecramin meşrik ve mağribine işaret edilmiş olur. Dördüncüsü arz, kürevî olmak i'tibariyle her nısfına nazaran bir meşrik ve mağribe işaret edilmiş olur ki bunda meşrik denilen bir nokta aynı zamanda mağrib ve mağrib denilen nokta da aynı zamanda meşrik dahi olmuş olur. Beşincisi şems-ü kamer gibi envarı zahire ile akl-ü şuur gibi envarı batinenin doğuş ve batış noktalarına işaret olabilir ki bunu bir i'tibar ile üçüncü vecihte idhal de mümkündür. Ve her hangisi olursa olsun asıl ma'nayı murad vücudî ve ademî bütün ni'metlerin malik ve müdebbiri olduğunu beyandır. Görülüyor ki bu âyetler hem ni'meti hem kudreti ihtar ediyorlar. Ni'meti ihtar şükürü icab, kudreti ihtar da küfrana karşı tevbihi takkiye

içindir. Evet 18. ﴿فَبَايَ الْآءِ﴾ ilh... 19. ﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ﴾ iki denizi mercetti -

burada merc müteaddîdir. «مرج الدابه» ma'nasındandır ki salıverdi demektir. Bu da esas

itibariyle karıştırmak ma'nasına müteferrî' ise de ayrıca bir isti'maldir. Bu iki deniz hakkında misal olmak

üzere muhtelif vecihler söylemişlerdir. Evvelâ: Sûrei Fûrkanda geçen «

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا

diğeri acı iki derya denilmiş, meselâ Şap denizinde Nil, Basra körfezinde Dicle munsabbında olduğu gibi

sathlarının telâkisi ile beraber birdenbire yekdiğerile imtizac etmeksizin bir haylı mesafe hasssiyyetleri

temadî eden büyük sularla temsil edilmiştir. Bunlar da iltika, bilfil temass mâ'nasına oluyor. İltika temas

edecek vechile yakınlık ve

Sh:»4672

mücaveret haline de hamlolunabilir. Ve bu surette acı denizin altında veya yakınında ahzı mevki' eden su

hazinelere de muntabık olabilir. İkincisi, ikisi de acı deniz olmak üzere bir zamanlar Bahri Faris denilmiş

olan Bahri muhîti hindî ile Bahri Rûm denilmiş olan Akdeniz ile temsil edilmiştir ki aralarındaki berzah

Arabistan şibhicezresi veya telâkı etmek üzere buldukları Süveyş berzahıdır. Buna göre « **يَلْتَقِيَانِ**

» telâkı edeceklerdir ma'nasına da telâkkî edilebilir ve bu suretle Süveyş ileride açılacağını göstermiş «

« **يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ** » âyeti de bu ikinci ma'haya akrebdir. Zira tatlı sudan

inci ve mercan çıkması biraz te'vile mütevakkıftır. Üçüncüsü, bahri sema, bahri arz denilmiştir ki denizlerle

bulutlar veya daha geniş bir ma'na murad olunabilir. Dördüncüsü, Arzı etrafından muhît olan dış denizle

arzin kıt'aları arasındaki iç deniz ki bu iki deniz telâkı ederler, Arz aralarında bir berzah halinde kalır, taşıp

da onu istilâ etmezler. Beşincisi, «meşrıkayn ve mağribeyn» de dahi geçtiği üzere acı tatlı, iç dış, semavî ve

arzî ve hattâ hakikat ve mecaz her iki nev'iyile deniz demek de olabilir ki en umumî ma'nasıdır. Bu surette

işarî ma'na olarak âlemi cismanî ile âlemi ruhanîye dahi şamil olabilir ki aralarındaki berzah da hayal ve

zılâl âlemi olmuş olur. ﴿يَلْتَقِيَانِ﴾ iltika ederler. - Bu cümle ya istinafiyye veya haliyyedir, ya'ni

kavuşurlar yâhud karşılaşırlar. Veyâhud öyle bir halde salmıştır ki kavuşacaklar veya kavuşuyorlardır. Fakat

20. ﴿بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ﴾ aralarında bir berzah vardır. - BERZAH, asıl ma'nasında iki şey arasında

bulunan haciz, haddi fasıl demektir. Coğrafya istilâhında ma'lûm olduğu üzere iki deniz arasında bulunan

karaya denir. Burada ya bu ma'naya yâhud kudretten herhangi bir had

ma'nasınadır.

Sh:»4673

Aralarında bir berzah bulunduğundan dolayı o iki deniz ﴿لَا يَبْغِيَانِ﴾ bagy etmezler. - O berzahı,

o haddi aşıp da diğerinin mevki'ini işgal edecek, hususiyetini ifna eyliyecek bir zulüm ve tecavüz

yapmazlar, yapmaya meydan bulmazlar. 22. ﴿اللُّؤْلُؤُ﴾ inci, bahusus iri inci

﴿وَالْمَرْجَانُ﴾ ve mercan - lisanımızda da kırmızısı ma'ruf olan mercan, ma'lûm ki inci ile mercan,

ziynet ve ticaret ni'metlerindedir. 24. ﴿وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ﴾

hem onundur o denizde inşa olunmuş akıp gidenler - Cevarî, akıcı ma'nasına cariye'nin cem'idir ki gemiler

demektir.

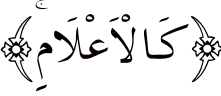
MÜNŞEÂT, iki ma'na ile tefsir olunmuştur. Birincisi ma'lûm olduğu üzere inşa olunmuşlar demektir ki

inşasının ehemmiyetini ve Allahın bir ni'meti olduğunu ve insanlar tarafından inşa edilmiş olması «

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ» misdakınca Allahın olmalarına mani' olmadığını anlatır.

İkincisi yelkenleri açılmış ma'nasına da tefsir edilmiştir. Çünkü inşa, refetmek, yukarı kaldırmak ma'nasına

da geldiği cihetle münşeât merfuat demek olur ki gemiler hakkında bu vasıf yelken açmış veya bayrak

açmış demek olabilir. Şu teşbihde buna da bir îma vardır: كَالْأَعْلَامِ Alemler gibi, ya'ni dağlar

gibi - burada alem dağ ma'nasına olmakla beraber bayrak ve alâmet ma'nasını da îma edebilir. Evet, inşa

olunup da denizde akıp giden ve o inci ve mercan gibi nice menafii taşıyan o dağlar gibi gemiler de Allahın

ni'metlerindedir. Maamafih cevarilmünşeât vasfı, Sema deryasında yüzüp duran bütün ecrâmı ulviyyenin

Allah Tealânın kudreti alâiminden olarak denizde akar gemiler gibi akıp gitmekte bulduklarını dahi

ifadeye müsaidir. Bu suretle gelecek âyete bir girizgâh da olmuş olur. Şöyleki:

Sh:»4674

﴿٢٦﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٧﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهَ رَبِّكَ ذُو
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٩﴾
 يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٣٠﴾
 فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣١﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ
 ﴿٣٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٣﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ
 وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
 تُكَذِّبَانِ ﴿٣٥﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا
 تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٧﴾ فَإِذَا
 انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
 رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٩﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ
 ﴿٤٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤١﴾ يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ
 بِسِيمِيهِمْ فَيُوْخَذُونَ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤٢﴾

﴿٤٢﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ ﴿٤٣﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي
يُكْذَبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٤﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ اِنَّ
﴿٤٥﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ ﴿٤٥﴾

Meali Şerifi

Üzerindeki her kes fanî « كَلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ » 26 Bakı o Rabbinin yüzü o zülcelâli vel'ikram

27 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 28 Ondan dilenir göklerde hem yerde olan «

كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ » 29 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 30 Yarın size

kalacağınız ey sekalân! 31 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 32 Ey cinn-ü insin ma'şeril!

Gücünüz yeterse geçin gidin aktarı Arz-u Semadan, geçemezsiniz olmazsa ferman 33 Şimdi rabbinizin

hangi eltafına dersiniz yalan? 34 Salınır üstünüze ateşten bir yalın, bir zehir duman, kurtulamazsınız

deseniz de el'aman 35 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 36 Gök bir yarılıp oluverdi mi bir gül,

yağ gibi eriyen, kızaran yanan 37 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 38 O gün sorulmaz

cürmünden artık ne bir insan ne de bir cânn 39 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 40 Tanınır

da mücrimler simalarından tutulur perçemleriyle ayaklarından 41 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz

yalan? 42 İşte bu, mücrimlerin yalan dedikleri Cehennem 43 Olacaklar bununla bir kızgın hamîmin

arasında pûyan 44 Şimdi rabbınızın hangi eltafına dersiniz yalan? 45

26. ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ - Bu «عَلَيْهَا» zamiri cevâri dolayısıyla yâhud doğrudan

doğru yukarıdaki Arza raci'dir. Ya'ni o arz üzerinde bulunan her kim olursa olsun hepsi fanîdir. Gerek o

gemilerdekiler, gerek diğerleri hepsi de su üzerindeki o münşeati cariyeye gibi akıp akıp fenaya

gidecekler,

Sh:»4676

öleceklerdir. Ey muhatab 27. ﴿وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ﴾ rabbının yüzü ise bakı kalır

﴿ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ o celâl ve ikram sahibi - «وَجْهُ رَبِّكَ» de vecih «
﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ de olduğu gibi zati rab ma'nasına olduğu anlaşılıyor.

Çünkü zülcelâli vel'ikram sıfatı «zü» diye merfu' olarak «veche» sıfat yapılmıştır. Eğer öyle olmasa idi

Sûrenin nihayetinde geleceği vechile zilcelâli vel'ikram diye cerr ile rabba sıfat yapılmak ıktıza ederdî.

Bununla beraber başka ma'nalar da verilmiştir. Ezcümle Kazıy Beyzavî, zat ile tefsir ettikten sonra şöyle

demiştir: Mevcudatın cihetlerini istikra ve vecihlerini tefahhus etmiş olsan hepsini haddi zatinde fanî

bulursun ancak vechullah, ya'ni Allah yüzü müstesna ki « **أَيُّ الْوَجْهِ الَّذِي يَلِي جِهَتَهُ**

»: onun cihetine yönelen yüz, yâhud cihetine onun sahip olduğu yüz demektir. **اهـ**. Hâşiyesinde Şihab

bunu şöyle izzah etmiştir: Bu diğerk bir tefsirdir. Bunda vecih zatten mecaz, cariha ma'nasına değıl, belki

kasd ve teveccüh olunacak cihet ma'nasıdır. Üstadımız Makdisî kaddesallahü ruhahü dedi ki: Haddi

zatinde adem olanda asıl, kendi zatı l'tibariyle olduğu hal üzere kalması, adem olmasıdır. Ancak hakkın

sahib olduğu cihet ya'ni fazliyle tevelli buyurup indi sübhan'sinden o şey'e ifaza buyurduğu cihet

müstesnadır. Şu halde ma'na şudur: Hakkın masıvası mümkinat fanîdir. Ya'ni haddi zatinde kabili fenadır.

Hakkın ona nazarı ve hil'ati vücudu ifazası olmasa idi onun için vücud şerefi hâsıl olmazdı. Olduğı hal

üzere mefkud kalırdı. Demek ki hakkın ona nazarından sonra o mümkin, haddi zatinde ve kendine nazar ile

kendisi için sâbit olan fena üzere kalmamıştır. Şu halde bazı tefsirlerde olduğu gibi vech ile ameli salih

murad olunmak da mümkin olur. « **يَلِي جِهَتَهُ** » kavlinin ma'nası da şudur: Onunla Allaha tekarrüb

olunur ve teveccüh olunmasını bize emreylediğı cihet

Sh:»4677

kasdedilir, o hayyizi ademde iken abd, onu emre imtisalen işleyince Allah ona mükâfatını verinciye kadar onu onun için ibka eder. Diyebilirsin ki: O kabul ile gayri kabili fena oldu, çünkü ceza onun mekamına kaim olmuştur, o ise bâkîdir. Meşayihimizdan ba'zısı da şöyle dedi: O ademi fena ile mevsuf olan vecih, Allah Tealânın mevcudata kayyumiyetidir. Ve o hak tealânın zatında gayri kabili fena bir sıfatıdır. Biz ona Allah Tealânın haber verdiği vechile iman ederiz. Selef mezhebince giderek vecih, yed gibi sıfatları isbat eder ve keyfiyeti, yahud te'vili ile iştilal etmeyiz dediğimiz takdirde de bu sıfat, haddi zatinde gayri kabili fenadır diye tavsif sahihtir. Ba'zı ârifler demişlerdir ki muhakkıklar Allah Tealânın gayrisine şehadetten iba ettiler. Çünkü o, onları şuhudi kayyumiyet ve ihatai deymumiyet ile tehakkuk ettirdi. İbni Ata demiştir ki kevn, hep zulmettir. Onu ancak Hak tealânın onda zuhuru nurlandırmaktadır. Binaenaleyh her kim kevnî görür de onda veya onun indinde veya ondan evvel veya ondan sonra ona şahadet etmezse o envardan mahrum kalmış, kendisinden ma'rifet güneşleri, sehabı âsar ile ihticab etmiştir. Hasılı, Allah yüzü eşyanın veya insanların Allaha bakan yüzü, ya'ni kendi zatlarına nazaran değil de Allah Tealânın rübubiyetinden, feyzi tecellisinden istifadeleri haysiyetiyle ona nisbet ve izafetleri, ilimdeki a'yanı sabiteleri ile mukadderatı atiyeleri manzarası gibi bir ma'na ile de mülâhaza olunabilir ise de burada vechin zülcelâli vel'ikram

sıfatıyla vasıflanması bütün bu mülâhazaların hepsine mani'dir. Bununla ancak Allah Tealânın zati kibriyası

vasıflanabilir. O halde « وَجْهٌ رَبِّكَ » zatü rabbik demek olunca « وَيَبْقَى رَبُّكَ » denilmekle

iktifa olunmayıp da zattan vech ile ta'bir olunmasının nüktesi ne olabilir? Diye bir suâl hatıra gelir. Bunun

nüktesi zatın yalnız batında ve mücerred zat olarak değil, sıfat ve rübubiyetinin zuhur ve tecellisi i'tibariyle

dahi

Sh:»4678

bekasına tenbih olmak gerektir. Bunu kayyumiyyet sıfatıyla ifade edenler de bu nükteyi anlatmak

istemişlerdir. Bilhassa şu iki sıfat ile tavsif de bunu te'yid eyler. Ya'ni rabbının bâkı kalacak olan vechi şu iki

sıfatla muttasıftır. « ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ » ki hem celâl sahibi hem ikram - karşısında hiç bir

şey kendi kendine tutunamayacak, azamet ve celâli ile her şey'i kahr-ü ifna edebilecek derecede büyüklük

ve istiğnayı mutlak sahibi, hem de ma'dum ve fanilere vücud vererek kerem-ü inayetine mazher edecek

fazlı tam sahibidir. Bu celâl ve ikram, gelecek âyetlerle tavsih ve tafsil olunacaktır. Ragıb der ki işbu

zülcelâli velikram sıfatı Allah Tealâya mahsus olan ve anın gayrisinde kullanılmıyan sıfatlardandır. Ve

binaenaleyh Allah Tealânın ehassı evsafındandır. Tirmizînin Enesten, İmam Ahmedin Rebia İbni Âmirden

merfuan rivayet ettikleri Őu hadisi Şerif de buna Őehadet eder: «

الظُّوَا بِيَاذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ = Yazelcelâli vel'ikram» a devam ve sebat edin,

duâlarınızda çok söyleyin» demektir. Yine Tirmizi, Ebu Davud, ve Neseî Enesten rivayet etmişlerdir ki

müşarünileyh Resuli Ekrem Sallallâhü aleyhi vesellem Hazretlerinin maıyyetinde bulunuyordu, bir adam

da namaz kılıyordu. Sonra duâ etti de Şöyle dedi: «

اللَّهُمَّ اِنِّي اَسْأَلُكَ بِاَنَّ لَكَ الْحَمْدُ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ الْمَنَّانُ
بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا حَيُّ يَا

قَيُّوْمٌ» bunun üzerine Resûlullah Sallâllahü aleyhi vesellem eshabına buyurdu ki biliyor musunuz ne ile

duâ etti? Allah ve Resulü a'lem dediler, buyurdu ki nefsim yedi kudretinde olan zati ecele kasem ederim ki

Allaha en büyük ismiyle dua etti, o ismi azam ki onunla çağırıldığı vakit icabet buyurur ve onunla istenildiği

vakit verir. 28. ﴿فَبَايَ الْاِءِ رَبِّكُمَْا تُكْذِّبَانِ﴾ Şimdi rabbinizin hangi eltafına yalan

dersiniz - ya'ni siz kendiniz hep fanî olduğunuz halde sizin fenanızdan sonra bile ikramı bâkîy olan

rabbinizin hangi ni'metlerine nankörlük

ederseniz?. Bu surette «fa» evvelki âyetin mazmununa terettüb ediyor. Çünkü fena bekanın, ebedî hayatın, sermedî ni'met ile sevabın bir kapısı olmuş oluyor. Taybî demişdir ki âyeti sabıkadan murad ma'nasının melzumudur. Zira o, bir ceza ve mükâfat vaktının geleceğinden kinayedir. Onun için bilhassa celâl ve ikram zikredilmiştir. Zira bunlar ıkab ve sevaba delâlet ederler. İkabı ihtardan murad da üzerine ıkab terettüb edecek fiillerden kulları tahzir etmektir. Bu gibi tahzirler ise ayrıca bir ni'mettir. İşte «فَبَايٍ» hitâbı bu ni'metlere tergıb içindir **اه**. Bunu şöyle de anlayabiliriz: Allahın celâlinde de ni'met, ikramında da ni'met vardır. Yâhud şöyle diyebiliriz: Allahın celâlinde nasıl korkmaz, ikramına nasıl talib olmaz da ni'metlerine küfran edersiniz? O celâl ve ikramı tafsıl siyakında cümle istinafiyye veya haliyye ile buyuruluyorki: 29.

﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ Göklerde ve Yerde olan herkes ondan

dilenir - gerek hudûs ve gerek bekaları ve gerek sair halleri i'tibariyle zatlarında muhtac oldukları her dileği ondan isterler. Gerek halen ve gerek kalen olsun daima ondan ister dururlar. Çünkü kendikendilerine ve hakikati imkâniyelerine nazaran vücuda asla istihkakları yoktur. Her an ondan dilenirler.

﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ o hergün bir şe'indedir. - Ya celâle veya ikrama müteallık bir

emirde, bir iştedirki onların dileklerini vermek de o cümledendir. Zira Hak celle ve alâ hikemi baligaya mübteni meşiyeti muktezasınca her lahza nicelerini ifna ve nicelerini inşa ve nicelerini igna eder, bir takım ahvali giderir bir takım ahvali getirir. İbni Mâce ve İbni Hibban ve daha bir, takımları Ebvüdderda radiyallahü

anhten rivayet etmişlerdir ki Hazreti Peygamber sallallahü aleyhi vesellem bu ayette şöyle buyurmuştur.

Günahlara mağfiret buyurmak ve sıkıntıları açmak ve bir takımlarını

Sh:»4680

yükseltip bir takımlarını alçaltmak da onun şanındandır, Bezzarın rivayetinde duâlara icabet buyurmak

ziyadesi de vardır. İşbu « كَلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ » iki ma'na ile tefsir edilmiştir. Birisi yevm,

mutlak vakit ma'nasına olarak her saat her lâhza ma'nasına tefsir edilmiştir. Bir de İbni Uyeyneden ve

Haseni Basrîden nakledildiği üzere Allah Tealâya göre dehir iki günden ibarettir. Birisi dünya birisi âhırettir.

Her birine göre de Allahın bir şe'ni vardır. Dünyadaki şe'ni emr-ü nehiy, âhırettteki şe'ni de hisab-ü cezadır.

Netekim âhırettteki şe'ni beyan için buyuruluyor ki 31. ﴿سَنَفْرُغُ لَكُمْ﴾ yarın size kalaçağız -

FERAĞ lügatte boşalmak demek olduğundan önce bir meşguliyyet işi, Birşey için boşalmak da sonradan

bir meşguliyyet ıktıza eyler. Halbuki Allah Tealâyı hiç bir iş diğer işten alıkoyamayacağı için burada

münhasıran âhıret şü'unu olan hisab-ü cezayı ifade için bu suretle bir istiare veya kinaye yapılmıştır. Ya'ni

bugünkü dünya şüunu geçecek, bu dünya hayat ve ni'metleri fenaya gidecek, bu mühletler, müsamehalar

tükenecek, yarın Allaha rücu' ile mücerred mes'uliyyet, hisab ve ceza için huzura geleceksiniz de sırf sizin

işinize bakılacak, sizin mes'uliyetiniz şü'ûnu tatbık olunacaktır. ﴿أَيُّهَا الثَّقَلَانِ﴾ ey sekelân

-sekalân yâhud sekaleyn, iki sekal, bundan sonraki âyette tasrih olunacağı üzere İns-ü Cinnin bir

unvandır. Sekal, yük ve ağırlık demektir. Vechi tesmiyede deniliyor ki: Arz bir yüklü hayvana ve İns-ü Cin

ona yükletilmiş iki ağır denge benzetilerek bu isim verilmiştir. Buna göre Arz üzerinde İns ü Cinden maada

mahlûkat ilâve kabîlinden demek olur, ki iki denk arasına konulan fazlaya veya takılan takıntıya ilâve

denilir. İns ü Cin Arzda gizli ve açık kuvayı hayatiyye olmak l'tibariyle onun esaslı ağırlığı gibi mülâhaza

edilmiş demek olur. Bir de Arz üzerinde ağırlıkları veya re'yelerinin rezaneti ve kadr-ü

şanlarının

Sh:»4681

ehemmiyyet ve azameti hasebiyle o namı aldıkları söylenmiştir. Bundan başka teklif ile kendilerine ağırlık

verilmiş olduğundan denilmiş, günah ile ağırlıklarından dolayı da denilmiştir. Bir hadîsi şerifte «

أَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَعِثْرَتِي = ben sizin içinizden iki

ağırlık bıraktım, biri kitabullah biri de itretim» buyurulmuş ve bunda sekaleyn ta'biri kitabullah gibi kadr-ü

şani büyük olan ma'nevî ağırlıklar hakkında kullanılmış bulunduğuna göre bu itlak üçüncü veche münasib

de olur. Ya'ni İns-ü Cinne maddî haysiyetlerinden ziyade ma'nevî haysiyetleri itibariyle sekalan itlak

edilmiş olması şayanı tercih görünür. 32. ﴿فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَْا تَكْذِبَانَ﴾ - Ya'ni yarın

böyle hesabı gelip çatacak iken gerek bugün içinde bulunduğunuz hayat ni'metlerine ve gerek yarının ceza

ve mükâfatına nasıl küfran edersiniz? Yâhud bu ihtar ve ihbar ile küfrandan tahzir dahi o ni'metlerden birisi

iken nasıl olur da bugün nankörlük edip yarının o yüksek ni'metlerinden mahrum kalır ve kendinizi büyük

tehlikelere sürüklersiniz?. Bu suretle bir ceza gününün geleceği anlatıldıktan sonra Allah tealânın hukm-ü

saltanatından çıkıp kaçmanın imkân ve ihtimali bulunmadığı ve binaenaleyh fenaya gitmekle hesap ve

cezadan kurtuluşa çare bulunamayacağını anlatmak için buyuruluyor ki 33.

﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ﴾ ey Cinn-ü İns Ma'şeri - bununla sekalan tefsir edilmiş de

oluyor. Ya'ni ey Cinn-ü İns cemaati

﴿إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَن تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

Semavat ve Arzın aktarından, Göklerin ve Yerin hudud-u eb'adından çıkıp gitmeğe gücünüz yeterse, ya'ni

Allah tealânın mülkünden, hukm-ü saltanatı altından kaçabilerseniz ﴿فَانْفُذُوا﴾ haydın çıkın gidin -

mümkünse

kendinizi kurtarın. Bu emir ta'ciz emridir. ﴿لَا تَنْفُذُونَ﴾ fakat çıkamazsınız

﴿الْأَبْسُلْطَانِ﴾ bir sultan olmadıkca - ya'ni bütün o göklerin ve Yerin kuvvetlerini mağlûb edecek

başkaca bir kuvvet ve saltanat olmadıkca çıkamazsınız, ya'ni öyle bir kuvvetiniz de yoktur. Cinn-ü İns,

sekalan itlak edilecek kadar kadr-ü şanı haiz olmakla beraber bütün şu Arz ve sema kuvvetlerinin üstüne

çıkacak derecede bir kuvvet ve saltanatı haiz de değildirler. Onun için çıkamazsınız. Daha doğrusu Allah

tealâ tarafından bahşedilecek bir kuvvet veya bir ferman olmadıkça çıkamazsınız, firar edemezsiniz 34.

﴿فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ﴾ şu halde rabbinizin hangi ni'metlerini tekzib ve inkâr

edersiniz? - Ya'ni her nereden bakılsa onun hukm-ü saltanatı hududundan çıkmak imkânı olmadığı halde

ona karşı nasıl küfr-ü küfranda bulunmağa cür'et edersiniz? Fakat çıkmağa kalkışıldığı takdirde ne olur?

Denilirse 35. ﴿يُرْسَلُ عَلَيْكُمْ شَوَاطِئُ مِنْ نَارٍ﴾ salınır üstünüze ateşten bir yalın -

bir alev ﴿وَنُحَاسٍ﴾ ve bir bakır - ya'ni erimiş bakır, yâhud bakır gibi bir kızıl duman, yâhud bir

zehirli duman ki yalını yakar, dumanı boğar. ﴿فَلَا تَنْتَصِرَانِ﴾ da her ne yapsanız

kurtulamazsınız - müdefea edemez, kaçıp gidemezsiniz yakalanır yakılırsınız. Bahirde derki bu ifadede

maksad Cinn-ü İnsi ta'cizdir. Ya'ni kaçamıyacaklarını takrirdir. Lâkin şayanı dikkattir ki bu tarzı tehdid

zamanımız toplarının, tayyere bombalarının ateşlerini andırır şekilde bir tasvir telkin etmektedir. İbni ebi

Şeybenin bu âyette Dahhâkten tahricine göre: Bu, dünyada da olacak, mağrib tarafından bir ateş çıkacak

nası haşredecek hattâ

Sh:»4683

maymunları haşredecek, hınzirler de onların yattıkları yerde yatacak uyudukları yerde uyuyacaklar 36.

﴿فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ﴾ - Buralarda bu hitabın terettübü için tehdid bir lûtuftur ki

muti' ile asiyyı tefrik ve kâfirlerden intikam da bir ni'mettir deniliyor Maamafih bunları kavil takdiriyle bir

cümleli haliyye suretinde rabit da mümkündür. Ya'ni böyle denerek ateş salınır. 37.

﴿فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ﴾ sonra da Sema bir yarıldı mı - ya'ni kıyamet kopmaya başlayıp

gök dürülmek üzere çatladığı ﴿فَكَانَتْ وَرْدَةً﴾ çatlayıp da bir gül olduğu - kıpkırmızı bir gül

gibi âteşin bir halde kızardığı ﴿كَالِدِهَانٍ﴾ yağ gibi eridiği zaman... - « اِذَا » şartıyye, cevabı

mahzuftur. Ya'ni şimdi tafsilini anlıyamıyacağınız, beyana sığmaz ne dehşetler, ne inkılâblar olacaktır.

Böyle iken şimdi 38. ﴿فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ﴾ - zira o hailleli dehşetli inkılâb

günlerini haber vererek halâsa irşad ve terbiye için ihtar dahi eltafi ilâhiyyedendir. Yâhud o günler o

tekziblerin cezasını vermek için böyle hitabi ikab ile tevbih ederek gelecektir. 39. ﴿فَيَوْمَئِذٍ﴾ işte o

﴿لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ﴾ gün - gök yarılıp o olacaklar olduğu gün

ne İns ne de Cann günahından sorulmaz - ya'ni mücrim olup olmadığı anlaşılacak için şuradan buradan

sorularak tahkik olunmağa muhtac olunmaz. Günahlı ile günahsız karıştırılmaz hepsi tesbit edilmiştir. Şimdi

beyan olunacağı vechile mücrimler simalariyle tanınırlar. Demek hesap ve mes'uliyet yok değil, lâkin o gün

﴿يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ﴾ mücrimin şahsı tanınmak için suâl olunmaz. 41.

mücrimler simalariyle

Sh:»4684

﴿فِيؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ﴾ tanınırlar da perçemleriyle ayaklarından tutulur -

﴿فَبَيِّئِ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ﴾ daha Türkçesi yaka paça yakalanırlar. 42. ye

Rabbimizin hangi ni'metlerine yalan derdiniz? diyerek yakalanırlar. - Yâhud mücrimlerin bu suretle

﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ﴾ işte bu Cehennem ki yakalanması mücrim olmaları için bir ni'met olur. 43.

﴿الَّتِي يُكْذِبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ﴾ Mücrimler onu tekzib ediyor, yalan diyorlardı 44.

﴿بَيْنَهَا﴾ onun beyniyle - o Cehennem ateşi ile ﴿يَطُوفُونَ﴾ döner dolaşır onlar

﴿وَبَيْنَ حَمِيمٍ أُنً﴾ kızgın bir hamîm beyninde - HAMİM, sıcak su, ANÎ, son derece kızgın 45.

﴿فَبَيِّئِ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ﴾ diye - cürümlerinin, küfür ve küfranlarının cezası

çektirilir.

Zülcelâli vel'ikramın celâl tecelliyatı bu suretle beyan olunduktan sonra ikram tecelliyatını beyan için de

buyuruluyor ki:

﴿٤٦﴾ وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ ﴿٤٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٨﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٠﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٢﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٣﴾

Sh:»4685

﴿٥٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٤﴾ مُتَّكِنِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَّائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَّاتٍ دَانٍ ﴿٥٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٦﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ﴿٥٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٨﴾

﴿٥٨﴾ كَانَتْهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٩﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا
تُكْذِبَانِ ﴿٦٠﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦١﴾
فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٦٢﴾ وَمَنْ دُونَهُمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٣﴾
فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٦٤﴾ مُدْهَمَّتَانِ ﴿٦٥﴾ فَبَايَ الْآءِ
رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٦٦﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّخَتَانِ ﴿٦٧﴾ فَبَايَ
الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٦٨﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٩﴾
فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٧٠﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧١﴾
فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٧٢﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ
﴿٧٣﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٧٤﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ
قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٥﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٧٦﴾

Sh:»4686

﴿٧٦﴾ مُتَّكِعِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٧﴾
فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿٧٨﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي
الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٩﴾

Meali Şerifi

Rabbının makamından korkan kimseye iki Cennet raygân 46 Şimdi rabbinizin hangi eltâfına dersiniz yalan? 47 Var her birinde envai bostan, envai eğsan 48 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 49 Onlarda iki kaynak olur revan 50 Şimdi rabbınızın hangi eltafına dersiniz yalan? 51 Onlarda her meyvadandan çift çifte hân 52 Şimdi rabbınızın hangi eltâfına dersiniz yalan? 53 Dayanmışlar öyle mefruşata kim astarları istebraktan 54 Şimdi rabbınızın hangi eltâfına dersiniz yalan? 55 Her iki Cennetin derimi de yakından 56 Şimdi rabbınızın hangi eltafına dersiniz yalan? 57 O Cennetlerde öyle kasıratüttarf dilberler, ki dokunmamıştır onlara onlardan evvel İns-ü Cânn 58 Şimdi rabbınızın hangi eltâfına dersiniz yalan? 59 Sanırsın onları yâkut-ü mercan 60 Şimdi rabbınızın hangi eltâfına dersiniz yalan? 61 İhsânın cezası elbette ihsân 62 Şimdi rabbınızın hangi eltâfına dersiniz yalan? 63 Ötelerinden de diğer Cennetan 64 Şimdi rabbinizin hangi eltafına dersiniz yalan? 65 Yağız yeşil ne dilsitan 66 Şimdi rabbınızın hangi eltafına dersiniz yalan? 67 Bunlar da püsküren çift şadran 68 Şimdi rabbınızın hangi eltâfına dersiniz yalan? 69 Bunlarda bir meyve, bir başka hurma, bir başka rumman 70 Şimdi rabbınızın hangi eltafına dersiniz yalan? 71 İçlerinde dilber, hayırlı hûbân 72 Şimdi rabbınızın hangi eltâfına dersiniz yalan? 73 Cibinliklerde mestur,

mahsus hûriyan 74 Şimdi rabbınızın hangi eltafına dersiniz yalan? 75 Dokunmamıştır onlara onlardan

evvel İns-ü Cann 76 Şimdi rabbınızın hangi eltafına dersiniz yalan? Kurulmuşlar yeşil refref ve güzel

abkarîler üzere şadan 77 Şimdi

Sh:»4687

rabbınızdan hangi eltâfına dersiniz yalan? Yüce çok yüce rabbının adı onun o celâl, onun o ikram 78

46. ﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ﴾ Rabbının makamından korkan kimse için ise - Burada

makam kelimesi masdarı mimî ve ismi mekân olabilir. Masdar olduğuna göre ya failine veya müteallakına

muzafdır. Failine muzaf olduğuna göre rabbının makamı rabbülalemîn olan Allah Tealânın kıyamı ve her

şey üzerindeki kayyumiyeti ve binaenaleyh insanlar üzerinde murakıb ve nigeşban, ya'ni bütün ahvaline

gözcü ve muhafız oluşu demek olur ki «

﴿أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ » kavlindeki kıyam gibidir.

Müteallakına muzaf olduğuna göre insanların yevmi Kıyamette hesap için Hak Tealânın huzuruna duruşu

demek olur. İsmi mekân olduğu surette de bu ma'na ile rabbının huzuruna duracağı mevki' demek olur.

Yâhud makam kelimesi kinaye suretiyle muhkam olup rabbinden korkan ma'nasına kinaye olması da tecviz edilmiştir. Korkudan murad yalnız yürek halecanı değil, küfr-ü küfrandan sakınıp iman ve şükran ile itaat için saygı ve ta'zim ma'nasına lâzımdır. Hasılı rububiyet ile kaim ve kayyum zülcelâli vel'ikram olan rabbının celâlından korkan, yâhud kıyamet günü onun huzuri celâlına dikileceği makamını sayıp da korkan her kimse içinde ﴿جَنَّاتٍ﴾ iki Cennet vardır - ki biri cismanî Cennet, biri ruhanî Cennet, yâhud biri adin Cenneti biri na'ym Cenneti, yâhud biri darı islâm, biri darüsselâm, olmak da muhtemeldir. Daha diğer bazı vecihler de söylenmiş ise de uhrevî ahval görülmeden tafsili bilinemeyeceği için daha ziyade izzahına kalkışılmak doğru olmaz. İbni ebi Hatimin ve Ebüşşeyhın Atâdan rivayetlerinde: Ebu Bekri Sıddık radiyallahü anh bir gün düşünmüş, kıyamet, mîzan, Cennet, ve Nar, Melâkenin

Sh:»4688

safları, Semavâtın tayyi, dağların serpilip dağılışı, güneşin dürülüşü, yıldızların dağılışı hakkında fikir yürütmüş de «arzu ederdim ki ben şu yeşilliklerden bir yeşillik olaydım, hayvanlar gelip beni yiyeydiler ve ben yaratılmamış olaydım» demişti, bunun üzerine işbu «

﴿وَلِمَن خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾ nâzil oldu. Beyhekî Şüabi iymanda Hasenden rivayet

eder ki Hazreti Ömer radiyallahü anh zamanında bir genç mescide ve ibadete devam ederdi, derken bir kız ona âşık o da ona âşık olmuştu. Bir tehada kız yanına geldi, söyledi konuştu derken gönlü çekti, bunun üzerine genç bir şehka ile hıçkırdı ve bayıldı, bir amcası vardı, geldi yüklenip evine götürdü, sonra ayıldığı vakit ya ammi! dedi: Ömere git benden kendisine selâm söyle ve sor ona ki: rabbının makamından korkan kimseye ne var? Bunun üzerine amcası gitti Ömere haber verdi arkasından delikanlı bir şehka ile daha hıçkırıp vefat etti, Hazreti Ömer radiyallâhü anh vakıf olunca dedi ki «

اهـ . 48. « لَكَ جَنَّاتَانِ ، لَكَ جَنَّاتَانِ » , sana iki Cennet var sana iki Cennet

﴿ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴾ ikisi de efnan sahibleri - ZEVATA, zata gibi zatın tesniyesidir. Zira sahibe

ma'nasına zatın aslı zevat olup müfred ile cem'ini fark için vav hazf edilmiştir. EFNAN, Fenn yâhud fenen in cem'dir. Fenn, nevi' demektir. Netekim ılmın nev'inde de üfrte fenn itlak edilir. Fenen de ince ve yumuşak

dal, gusun ve nihâl ma'nasınadır. Ya'ni her birinde türlü türlü bostanlar yâhud bir çok dallar, şu'beler vardır,

﴿ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴾ onlar da iki kaynak akar. - birine Tesnîm ikisi de çeşitli. 50.

﴿ مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴾ her yemiştan çiftte çiftte -meselâ yaşı denilir birine Selsebîl 52.

da var hurusu da, yâhud ikizli, yâhud biri Dünyada ma'ruf biri de gayrı ma'ruf olmak üzere iki sınıf. 54.

﴿ لِمَنْ خَافَ ﴾ - « مُتَّكِنِينَ ﴾ dayanmış oldukları halde -

deki «men» den haldir. ﴿فُرُشٍ﴾ fûrûş - mefruşat, yaygı, döşeme takımları ki ﴿بَطَائِنُهَا﴾ bitaneleri, astarları ﴿مِنْ اِسْتَبْرَقٍ﴾ istebraktan - kalın ipek kumaştan. Artık yüzlerinin güzelliğini Allah bilir. ﴿وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ﴾ hem iki Cennetin derimi - meyvaların toplanişı da ﴿دَانَ﴾ yakından - her vaz'iyette zahmetsizce alıniverecek derecede yakın. 56. ﴿فِيهِنَّ﴾ o Cennetlerde -

burada «hüma» denilmeyip «Hünne» diye cemi' zamiri gönderilmesi her iki Cennetin çeşitleriyle bir çok

Cenneti ihtiva etmiş olduğuna yâhud her kişiye ikişer Cennetten bir çok teaddüdü bulunduğuna tenbihtir.

﴿قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ﴾ nazarı kisan nazeninler - İşbu kasiratütarf ta'biri bir kaç ma'na ile tefsiri

kabil bir medih sıfatıdır. Birincisi, nazarlarını yalnız zevclerine kasreden başkalarına atfınazar eylemiyen

sevgili, sadakatli, vefalı dilberler demek olur. İkincisi, bakanın nazarını kendisine cezb-ü kasreden, bir

gören gözü başkasına bakmak istemeyecek derecede kendisine bağlıyan güzel dilberler. Netekim

Mütenebbî şöyle demiştir:

و خصر تثبت الابصار فيه كان عليه من حدق نطاقا

Üçüncüsü, gamzeleri kendi önlerine kırılmış, şuraya buraya bakmaz, edeb ve haya, vekar ve nezahetle

mümtaz demek de olabilir. Netekim İmriülkays şöyle demiştir:

من القاصرات الطرف لودب محول من الذر فوق الانف
منها لاثرا

Sh:»4690

Çokları birinci ma'nayı göstermişlerdir. Ba'zı haberlerde Peygamberden de zevclerinden başkasına

bakmazlar diye varid olduğu nakıl dahi edilmiştir. Âlûsî derki ba'zı asarda şöyle de varid olmuştur: her biri

zevcine şöyle der: rabbın izzeti hakkı için ben cennette senden güzelini görmüyorum, beni sana eş yapan

seni de bana eş yapan Allaha hamdolsun.

﴿لَمْ يَطْمِئِنَّ﴾ - TAMS, esasen kanamaktır, onun için hayiz kanına Tams denilir. Sonra biki

ile olan cimaa itlak edilmiştir. Sonra mutlak cimaa ta'mim olunduğu da söylenmiştir. Binaenaleyh şöyle

demek olur: onları kimse kanatmamıştır. Yâhud onlara kimse dokunmamıştır. Hep bakirdirler. 60.

﴿هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ﴾ ihsanın cezası ancak ihsandır. - Ya'ni

güzelliğin karşılığı güzellik, güzel iş yapanın karşılığı güzel sevabdır. Bundan anlaşılırki yukarıda havften

murad ihsan ile ameldir. İhsan da «

« أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ » hadisi

şerifinde izah olunduğu üzere Allahı görüyormuşsun gibi ona ibadet etmendir. Çünkü sen onu görmezsen

o seni görüyordur. Hakîmi Tirmizînin Nevadirül usulde, Begavînin tefsirde, Deylemînin Müsnedi Firdevste,

İbni Neccarın tarihinde Hazreti Enesten rivayetlerinde Resüli Ekrem Sallâllahü Aleyhi Vesellem işbu «

« هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ » âyetini okumuş da biliyor musunuz Rabbiniz

ne buyuruyor? Allah ve Resülü a'lem demişler, buyurmuş ki: «

« يَقُولُ هَلْ جَزَاءُ مَنْ أَنْعَمْتُ عَلَيْهِ بِالتَّوْحِيدِ إِلَّا الْجَنَّةُ » Benim

kendisine tevhidî in'am eylediğim kimsenin cezası ancak Cennettir buyuruyor. Tevhid, ılmî ve amelîden

eamın olarak mülâhaza edilince bu da ihsan hadisinin mazmunu olmuş olur. Maamafih âyette iki ihsanı

mefhumen birleştirmek için daha umumî olarak tefsir edilmesi zâhirdir. 62. ﴿وَمِنْ دُونِهِمَا﴾

onların dunundan da - berilerinden yâhud ötelerinden « جَنَّاتٍ » diğler iki Cennet var. - İbni Zeydden

merviy olduğuna göre evvelkiler mukarebîn için bunlar Ashabı yemîn içindir. Hasenden merviy olduğuna

göre evvelkiler Sabikîn, sonrakiler Tabi'în içindir. Bunlara göre ikinciler kadr-ü mertabece evvelkilerden

aşağı « وَمِنْ دُونِهِمَا » nın ma'nası da bu olmuş oluyor. Evvelkiler « ذَوَاتَا أَفْنَانٍ » olmakla

daha cem'iyetli, daha mütekâmil vasf ile vasıflanmıştır. «

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ » da en yüksek olan mertebeyi ihsanı göstermiş

bulunuyor. Maamafih bazıları sonrakilerin evsafı daha memduh olduğuna kail olmuşlardır. Buna göre «

« وَمِنْ دُونِهِمَا » onların daha ilerisinde demek olur. 64. ﴿مُدْهَامَتَانِ﴾ yemyeşil -

MÜDHAMMETAN, müdhammenin tesniyesidir. Müdhamme, ihmîrar bâbından «

« اِدْهَامٌ ، يَدْهَامٌ ، اِدْهِمَامًا » den ismi fa'ıl müennestir. Aslı dühmeden gelir ki gece

karaltısı ve yağız at rengi demektir. Netekim yağız ata edhem denilir, yağıza yakın tam koyu yeşile de ıtlak

edilir ki burada bu ma'nada olduğu beyan olunuyor. İbni Abbas Mücahid, İbni Cübeyr, İkrime, Ata, İbni ebî

Rebah ve daha sâirleri hadravan diye tefsir etmişlerdir. Hattâ Taberanî ve İbni Merduyenin tahrirlerine

göre Ebu Eyyub radiyallahü anh demiştir ki Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi veselleme «

« مُدْهَامَتَانِ » kavli ilâhisinden sordum, Aleyhissalâtü Vesselâm hadravan buyurdu. Demekki murad

yeşilliklerinin kuvvetini beyandır. Lisanımızda yemyeşil, yâhud gömgök ta'bir ederiz. 66.

﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّخَتَانِ﴾ onlarda püsküren çifte pınarlar -yâhud fevvereleler,

şadırvanlar, Nadh, suyun feveranı, püskürmesidir. Nokta ile nadh = نَضْحُ ise daha kuvvetlisidir ki

burada noktalıdır. Böyle püsküren şadırvanlar daha san'atli ve cereyandan fazla güzelliği haiz

bulduğundan dolayı ba'zıları bunları « عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ » dan daha memduh ve

daha

Sh:»4692

mütakâmil saymışlardır. 68. ﴿فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ﴾ - bunlarda tenvin, emsali

görülmedik derecede tenkir ile tefhımlerine işarettir. Fakiheden sonra bilhassa nahl ile rummanın zikri de

Sûrei En'amda geçtiği üzere bunların yemişlikten başka ta'am ve deva 'tibariyle de bir hususiyetleri

olmasındandır. Hele çekirdeksiz nar bilhassa zikre şayandır. 70. ﴿فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ﴾

içlerinde hayırlı güzeller hem yararlıkları hem yaraşıklı hûbân 72.

﴿حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ Haymeler içinde maksur hurîler - ya'ni şurada

burada dolaşan takımdan değil, evlerinin işiyle meşgul muhaddere, beyaz tenli, kara gözlü mümtaz

dilberler. HÛR, ahverin veya havranın cem'idir ki gözünün beyazı şiddetle beyaz, karası da şiddetle kara

olan âhu gözlüye denilir. Âlûsî der ki: İbni Münzir ve gayrîlerinin İbni Abbastan tahricine ve Ümmi Seleme

radiyallahü anha Hazretlerinin Resûlullahdan rivayetine göre hûr, bıyz diye tefsir edilmiştir. Ümme Seleme hadisinin sıhhati sabit olursa Resûlullahın tefsirinden udul olunmamak lâzım gelir. Hayme lisanımızda çadır diye meşhurdur. Kamus tercemesinde hayme, büyüti a'rabdan müstedir olan beyte denir ki çadır ta'bir olunur. Ba'zıları dedi ki üç yâhud dört amud üzere tertib olunup üzerini sümam dedikleri otukla örttükleri beyttir ki harareti hevadan anda mütezıll olurlar. Yâhud mutlaka ağaç dallarından tertib ettikleri beyte denir ki Türkîde bunlara salaş ta'bir olunur. Hulâsası A'rab taifesi kıldan müdevver kubbe tarzında ittihaz ederler ve ba'zan müstatıl olur. Deriden dahi düzerler. Bunlara çadır ta'bir olunur ve ağaçtan cattıklarına Türkmen lisanında alacık ta'bir olunur. Sazlıktan yaptıklarına hüg ta'bir olunur. Hâlâ mütearef olan çadırlar muhdestir. Otak, şemsiyye, kubbe ve aylak çadırları gibi gûnagûnu ihdas olunmuştur اهـ .

Sh:»4693

Fakat burada Cennet haymeleri inciden olmak üzere nakledilmiştir. Buharî, Müslim, Tirmizî ve daha sairlerinin Ebû Museleş'arî Hazretlerinden rivayet ettikleri üzere Hazreti Peyamber Sallâllahü aleyhi vesellemden merviydir. Hayme mücevvef bir incidir «dürretün mücevvefe» Semada tulu altmış mildir. Her zaviyesinde mü'minin bir ehli vardır. Diğerleri onları görmezler, mü'min bunları dolaşır. Bir takımlarının da

Ebü'dderda' Hazretlerinden rivayete göre hayme bir lü'lüe, büyük bir incidir. Dürden yetmiş kapısı vardır.

Şübhe yok ki bunlar Cennet meskenlerinin safasını tasvir için birer temsildir. Razî der ki «

حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ» kavli hur'lerin azametlerine işarettir. Çünkü onlar hacr-ü

habis suretiyle kasrolunmuş değiller, kendileri için hususî çadırlar kurulduğuna ve üzerlerine örtüler

salındığına işaret olunmuştur. Ahşabdan oda gibi hayme adamın yatak odasıdır. Hattâ Arab kıldan olan

beyte hayme tesmiye eder. Çünkü ikamet için hazırlanmıştır. Bu tesbit olunduktan sonra şunu da söyleyelim

ki işbu «مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ» kavli, gayet lâtif bir ma'naya işaret eder. Şöyleki: Cennette

mü'min bir şey için harekete muhtac olmaz, eşya ona hareket eder. Binaenaleyh o hareket etmeden ona

yiyecek içecek gelir. Arzu ettikleri şeylerle üzerlerine dolaşır. Hur'ler evlerde bulunurlar, murad ettikleri

vakıt mü'minlere intikalleri sırasında haymelerle götürülürler. Mü'minlerin köşkleri vardır, hur'ler o

haymelerden o köşklere inerler. اه. Razînin gösterdiği bu ma'nadaki letafeti ifade edebilmek için

mealde haymeyi cibinlik ile terceme etmek zevkımızca daha muvafık olacaktır

76. ﴿مُتَكِينٌ﴾ Dayanmışlar - ihtisas üzere mansubdur.

Yâhud fahvayı kelâm ile « قَبْلَهُمْ » zamirinden hal olarak tams edenler dayanmış oldukları halde

demektir. Şayanı dikkattir ki evvelkilerde «

« مَتَكِّينَ عَلَى فُرْشٍ بَطَّائِنُهَا مِنْ أَسْتَبْرَقٍ » hali «

« فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ » diye nisvanın zikrinden evvel söylenmişti, burada ise «

« لَمْ يَطْمِئِنَّ أَنْسَ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ » dan sonra söyleniyor. Bunun hikmetinde Razi

der ki: ehli Cennet için yorulmak ve çabalamak yoktur, onlar daima mütene'imdirlir. Lâkin Dünyada

insanlar kısım kısımdır, kimisi ehli ile müste'fiz bir surette ictima' eder. Hacetini tatmin ettikten sonra da

yıkanmak veya kisbi ile işğal etmek için gider. Kimi de kesb için koşar çalışır. İstihalden sonra ehline

döner. Fakat ilk önce istirahat edip yorgunluğunu dinlendirmek ister. İşte Allah Tealâ ehli Cennetin gerek

ictima'dan evvel ve gerek ictima'dan sonra daima sükûn ve istirahat üzere olup her iki halde de

yorgunluktan âzade bulduklarını beyan için birinde ittikâyı takdim birinde de te'hîr buyurmuştur.

﴿ عَلَى رَفْرِفٍ خَضِرٍ ﴾ yeşil refref - REFREF ismi cins yâhud refrefenin ismi cem'i olmak

l'tibarile ahdarın veya hadranın cem'i olan hudr ile sıfatlanmıştır. Aslı raf gibi yükseklik ifade eden reften

müşaktır. Bu münasebetle muhtelif itlakatı vardır. Perde ve döşeme yapılan yeşil kumaşa, ince ve nazik

ipek kumaşlara, ve döşeklerin, tahtların, karyolaların, yaygıların, perdelerin, sarkan eteklerine ve yere

gelen saçaklarına ve salkım söğüt gibi dalları aşağı sarkan lâtf ve nazik ağaca ve çadırların eteklerine ve mergizar ve çemenzare ve Kamus tercemesinde tafsıl olduğu üzere daha bazı şeylere ıtlak olunur. Âlûsî şunları kaydetmiştir: Hazreti Ali, İbni Abbas ve dahhâkten: fuzuli mehâbis, ya'ni yatakların üzerine serilen çarşaf. Cevherî: mehâbis, yapılan ince kumaş. Hasenden bisatlar, ya'ni minder, yaygı ve döşemeler, Asımı cahderiden: yastık gibi dayanılan vesaid. Cübbaîden: yüksek döşekler, diğer bazılarından: tahtlardan sarkan behâli örtüler

Sh:»4695

Ragıbın beyanına göre: bağçelere benzeyen bir nevi mensucat. İbni cerir ve diğer bir cemaatin Saiyd ibni cübeyrden rivayetine göre: refref Cennet bağçeleri ki Abd ibni humeyd İbni Abbastan da böyle rivayet

etmiştir. İlh... ﴿وَعَبْقَرِيَّ حَسَانٍ﴾ ve güzel abkarîler ve canfesler üzerinde - ABKARÎ, esasen

abkare mensub demektir. Ebüssüud ve sair tefsirlerin beyanına göre ABKAR, Arabın zu'münce bir Cin

beldesinin ismidirki Arablar acib gördükleri her şey'i ona nisbetle tavsif ederek abkarî derler.

Mu'cemülbüldanda şu tafsıl mezkûrdur: Abkar, dolu, ya'ni buluttan inen donmuş sudur, ve demişlerdirki

cinnin sakin olduğu bir arzdir. Meselde « كانهم جن عبقرى = sanki abkar cinni gibi» denilir.

Merrarı adevı şöyle demiştir:

اعرفت الدار ام انكرتها بين تبراك فشى عبقر

A'sa da şöyle demiş:

كهولا وشباناً لجنة عبقر

Imriülkays:

كان صليل المروحين تطيره صليل زيوف ينتقدن بعبقرا

Küseyyir:

جزتك الجوازی عن صديقك نظرة و ادناك ربی فی

الرفيق المقرب
تجدهم الى فضل
على الناس ترتب
بعبر لما وجهت
لم تغيب

متى تأتهم يوماً من الدهر كله
كانهم من وحش جن صريمة

İzahında demişlerdir ki abkar arzı Yemendendir. Bu delâlet ederki o meskun bir mevzi' ve sarrafları

olmakla meşhur bir beldedir sarrafları olunca diğer insanları

Sh:»4696

da olmak gerektir. Galiba bu harab olmuş kadim bir belde imiş, nakışlı kumaşlar buna nisbet olunmuş,

sonra tanınmaz olunca onu cinne nisbet eylemişlerdir. **اللَّهُ أَعْلَمُ** Nessabun demişlerdirki:

enmar ibni Erraş İbni Amr ibni gavs İbni Nebt İbni Malik İbni Zeyd İbni Kehlân İbni Seba' İbni Yeşcub İbni

Ya'rub İbni Kahtan, Hind binti Malik İbni Gafık İbni Şahid İbni Akki tezevüc etmişti, ondan Eftel denilen

Haş'ami doğurdu, sonra Hindin vefatı üzerine Büceyle binti Sa'b İbni Sa'dil'aşîreyi tezevüc etti o da Sa'di

doğurdu, ona abkar lakabı verildi, böylece onu cedit sa'dül'aşîrenin ismiyle tesmiye etmişti. Abkar lakbiyle de telkib edildi. Zira Cezirede bir mevzi'de abkar denilen bir cebel üzerinde doğmuştu ki orada veşiy, ya'ni alaca kumaş yapılırdı. Bir de Abkar Yemame nevahisinde dahi bir mevzi'dir. Abkarı Cinn arzına nisbet edenler Züheyri'nin şu kavliyle istidlâl etmişlerdir:

بخيل عليها جنة عبقرية   جديرون يوما ان ينالوا
فبستعلوا

Bazıları da demiştirki: Abkarînin aslı, vasfına hırs ile rağbet olunan her şeye sıfattır. Bunun da esası çünkü Abkarda döşeme ve saire nakışları yapılırdı. Onun için her eyi şey Abkara nisbet edildi. Ferra', abkarî tanafisi sihan, ya'ni kalın canfeslerdir, müfredi abkariyyedir dedi. Mücahid: abkarî, dibac, ya'ni ipek kumaş dedi. Katade zerabî, ya'ni halı kilim dedi, Sayd ibni cübeyrde zerabinin antikasıdır dedi. Bunlar onu bir isim yaptılar, bir mevzie nisbet etmediler. Allâhu âlem. Şimdi bütün bu tafsilâttan sonra «mudhammetan» karînesiyle şöyle hulâsa edebilirizki refref o yağız yeşil Cennetlerin çemenzarı, abkarîler de ehli Cennetin şimdiki halde sirrini

Sh:»4697

iyzah mümkin olmyan güzel kisveleri olmak gerektir. 77.

﴿فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبًا﴾ - Görülüyorki bununla bu âyet otuz birinci defa terci'

edilmiş bulunuyor. Bunlardan sekizi acaibi hılkatı ta'dad ve mebde-ü meadı zikir akıbinde, yedisi ahvali

nara müteallık ihtarat akıbinde ki Cehennem kapılarının adedine müsavidir. Sekizi ilk iki Cennetin evsafı

akıbinde ki bunlarda Cennet kapılarının adedine musavidir. Bu suretle şuna işaret olunmuş gibidirki ilk

sekize itikad edip de mucebince amel eden kimse her iki Cennete müstehik ve Cehennemden vikaye

edilir. Bu vechile bu mubarek surede zikredilen ve Cinn-ü İns enâma feyezan eyleyen alâi rahmaniyyeyi

takrir ve namı sübhanîsini takdis için hatime olarak buyuruluyorki 78. ﴿تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ﴾

-TEBAREKE kelimesi hakkında surei Furkanda geçen tafsilâta bak. Burada

﴿ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ - vafına enseb olan tebareke, teâlî ve yücelik ma'nasına

olmaktır. Ba'zıları bu surei kerimede âlâ-ü ni'amin ta'dadı siyakına enseb olan hayr-u bereketin çokluğu

ma'nası olacağını söylemişlerdir. Âlûsî derki: «tebareke» fi'linin bu ma'naca ismi ilâhîye isnadı da be'id

değildir. Çünkü onun hürmetine rahmet istenir. İlgâse olunur, nusret istenir iane olunur اِه . İsmi, esmai

hüsnasından her birine sadıktır. Bununla beraber bilhassa Surenin başında geçen «الرَّحْمَنُ» ismi

şerifi ilk evvel mülâhaza edilmek lâzım gelir. Şübhe yokki isminin yüksekliğini ı'la da daha evvel zatının

yüksekliğini iş'ar eder. Onun için zilcelâli vel'ikram vasfı doğrudan doğru zatına cereyan ettirilmiştir. Ancak

İbni Âmir kıraetinde ismi sıfat olarak «zü» okunur. Bunun için ba'zıları ismin «

ثُمَّ اسْمُ السَّلَامِ عَلَيْكُمْ

» gibi muhkam olduğuna,

Sh:»4698

ba'zıları da müsemma ma'nasına olduğuna zahib olmuşlardır. İşte «الرَّحْمَنُ» ismiyle başlayan bu

Arusı Kur'an böyle celâl-ü ikram ile itmam edilmiş bulunuyorki bu celâl ve ikramın tecelliyatından biri olmak

üzere surei Vakıa başlayacaktır.